

Akkreditering av programmer i den norske kriminalomsorgen

kriterier og prosedyrer

Oslo, mai 2006
Kristin Opaas Haugli
Torill Holsvik Høyem
Björg Lindebø
Gerhard Pløeg
Marie Røise
Annette Sund

1. Bakgrunn, målsetting, historikk og definisjon.....	4
1.1. Bakgrunn for en akkrediteringsordning	4
1.2. Målsetting av akkrediteringsordningen.....	4
1.3. Historikk.....	4
1.4. Program – en definisjon	5
2. Akkreditering av programmer	6
2.1. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.....	6
2.2. Rådgivningspanelet	6
2.2.1. Rådgivningspanelets sammensetning	6
2.2.2. Rådgivningspanelets oppgaver.....	6
2.3. Sekretariatet for rådgivningspanelet.....	7
2.3.1. Sekretariatets sammensetning	7
2.3.2. Sekretariatets oppgaver	7
2.4. Prosedyrer.....	7
2.4.1. Arbeidsgruppe	7
2.4.2. Fremming og behandling av søknader	7
2.4.3. Rapportering	7
3. Kriterier for akkreditering av programmer i kriminalomsorgen	8
3.1. Innledning.....	8
3.2. Forutsetninger for programdrift	9
3.3. Kriterier	10
3.3.1. En tydelig endringsmodell.....	10
3.3.2. Begrunnet deltagerutvalg.....	10
3.3.3. Sikte mot et flertall av dynamiske risikofaktorer	11
3.3.4. Effektive metoder	12

3.3.5. Ferdighetsorientert.....	12
3.3.6. Pedagogiske aspekter	13
3.3.7. Programintegritet og kvalitetssikring.....	13
4. Vurdering av kriteriene.....	15
4.1. Vurdering	15
4.2. Poengtildeling	15
4.2.1. Bakgrunn	15
5. Dokumenter som kreves for akkreditering.....	17
5.1. Teorimanual.....	17
5.2. Programmanual	17
5.3. Programopplæringsmanual.....	17
Vedlegg 1: Risikofaktorer.....	19
Vedlegg 2: Krav til kognitiv atferdsorienterte programmer	21

1. Bakgrunn, målsetting, historikk og definisjon

1.1. Bakgrunn for en akkrediteringsordning

Bakgrunnen for etablering av godkjenningsordningen for programvirksomheten finner vi blant annet i kriminalomsorgens virksomhetsidé: *”Kriminalomsorgen er samfunnets straffegjennomføringsapparat. Straffen skal gjennomføres på en måte som sikrer samfunnet og gir domfelte best mulige forutsetninger for en kriminalitetsfri tilværelse. Arbeidet i kriminalomsorgen skal være preget av rettssikkerhet og høy faglig standard”* (ST.MELD.27 1997-98 OM KRIMINALOMSORGEN, S. 29). En godkjenningsordning for programvirksomheten vil sette en ramme for den faglige standarden kriminalomsorgen skal tilstrebe på dette området.

Programmer er ett av virkemidlene kriminalomsorgen har til rådighet for å løse pålagte oppgaver (STRATEGI FOR FAGLIG VIRKSOMHET I KRIMINALOMSORGEN 2004 – 2007). Målsetting for akkreditering av programmer bygger på kriminalomsorgens fagstrategi, St.meld. 27 (1997-98) og retningslinjer for programvirksomheten i kriminalomsorgen fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) av 08.11.02 (KSF-RUNDSKRIV 3/2002), som i pkt. 2 s. 2 beskriver formålet med programvirksomheten:

”Programvirksomheten skal fremme kriminalomsorgens mål om å legge til rette for at den domfelte skal kunne gjøre en innsats for å motvirke et kriminelt handlingsmønster. Formålet med programvirksomheten er å gi domfelte ny kunnskap og motivasjon til endring, samt stimulere domfeltes ressurser og kompetanse til å mestre et liv uten kriminalitet...”. Videre understreker KSF i det samme rundskrivet ”..at det også i framtiden må fokuseres på etablering, utvikling av og oppfølging av programmer”.

1.2. Målsetting av akkrediteringsordningen

Formålet med en godkjenningsordning er å sikre kvaliteten på det arbeidet som gjøres overfor de personene som programmene er ment å hjelpe; i første omgang innsatte og domfelte. Godkjenningsordningen skal også bidra til en effektiv utnyttelse av de ressurser som anvendes på dette området.

En godkjenningsordning skal bidra til å

- sikre kvaliteten på programmene
- stimulere bruken av eksisterende programmer og bidra til flere typer program
- sikre at rammer og grunnlag for evaluering av programmene er til stede
- sikre tilrettelegging, veiledning og støtte
- sikre etisk forsvarlig bruk av programmene

1.3. Historikk

I løpet av siste del av 90-tallet har forskningen som har fått samlebetegnelsen *”What Works”*, kommet sterkt i fokus (blant annet MCGUIRE 1995¹). Resultatene som er presentert fra denne forskningen har økt tiltroen til mulighetene for å motivere, påvirke og behandle mennesker med lovbruddsproblematikk. *”What Works”*-forskningen har vist at positive effekter er mulig og har angitt retningslinjer for hvordan, og med hvilke metoder, endringsarbeid skal drives for å bli virkningsfullt. På bakgrunn av dette har flere av våre naboland etablert systemer for godkjenning av programmer. Målet er bl.a. å støtte utviklingen og levedyktigheten til kriminalitets- og misbruksrelaterte program som baserer seg på teorier og metoder som har vist seg å være effektive. Svensk kriminalomsorg etablerte sitt godkjenningspanel i 2003 og har allerede gjennomgått og godkjent flere av de programmene som benyttes i den svenske kriminalomsorgen².

Danmark, Finland og Nederland har også startet arbeidet med å godkjenne programmer og alle bygger i varierende grad på det engelske godkjenningssystemet³.

¹ McGuire, J., ed. (1995) *”What works: reducing reoffending”*, Wiley & Sons, Chichester

² Akkreditering av Brots- og Misbruksrelaterte program i svensk kriminalvård, Kriminalvården 15.12.04.

³ Home office – første rapport fra akkrediteringspanelet 1999-2000.

I strategiplanen for faglig virksomhet i kriminalomsorgen 2004-2007 har KSF satt standarder blant annet for programvirksomheten: *”Kriminalomsorgen skal satse på de arbeidsformer som ifølge internasjonal forskning og erfaring hittil er best dokumentert som mest lovende i et kriminalitetsforebyggende perspektiv. Det er i det vesentlige sosial læringsteori, kognitive-handlingsrettede metoder og beslektet metodikk. Ny forskning vil på et senere stadium kunne nyansere og justere dette bildet”.*

1.4. Program – en definisjon

I STRATEGI FOR FAGLIG VIRKSOMHET I KRIMINALOMSORGEN 2004-2007, (s. 20) defineres et kriminalitetsforebyggende program slik:

”Et kriminalitetsforebyggende program skal

- *bygge på en klar teoretisk modell med dokumentert effekt*
- *ha definerte og spesifikke mål*
- *rette seg mot bestemte målgrupper*
- *være multimodal, dvs. inneholde flere temaer som gjensidig påvirker hverandre, og som samlet gir en økt forebyggende effekt. Eksempler på slike temaer kan være selvhevdelse, økt kunnskap, mestring, misbruk, sosial kompetanse, sinnekontroll, empati, kommunikasjonsferdigheter og kognitive forstyrrelser.*
- *lære domfelte ferdigheter som skal til for å mestre et liv uten kriminalitet.”*

2. Akkreditering av programmer

Akkreditering av programmer innebærer at programmer godkjennes etter en på forhånd fastlagt standard. Akkrediteringsinstituttet skal medvirke til å sikre at rammene for et program er gode nok, slik at evaluering av virksomheten er mulig. Akkrediteringen skal bidra til kvalitetsutvikling av de ulike programmene og skape tillit til programvirksomheten i norsk kriminalomsorg.

Programmer som ikke er evaluert, kan akkrediteres. Akkrediterte programmer får en godkjenning av den kvalitetsmessige standarden for en bestemt periode. Dette blir fastsatt i akkrediteringsbeslutningen.

Akkrediteringsvirksomheten skal utformes slik at alle enheter i kriminalomsorgen skal kunne dra nytte av den i sitt utviklingsarbeid.

2.1. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

KSF har det overordnede ansvaret for akkreditering av programmer. KSF har ansvaret for å sette opp rammer og prinsipper for akkreditering av programmer, samt å utforme et mandat for et rådgivningspanel og for et sekretariat som skal bistå panelet i dets arbeid.

Det er KSF som akkrediterer etter råd fra rådgivningspanelet som har vurdert programmet etter de kriterier som her følger (se punkt 3). Akkreditering gis som hovedregel for en periode på fem år av gangen.

2.2. Rådgivningspanelet

Rådgivningspanelet for programvirksomhet i kriminalomsorgen ble opprettet av KSF i desember 2005.

2.2.1. Rådgivningspanelets sammensetning

Panelet består av personer utenfor Kriminalomsorgen med faglig og forskningskompetanse på området. Panelet skal ha fem faste medlemmer. I tillegg kan det innhentes andre eksterne personer med spesifikk fagkompetanse når dette anses nødvendig. Panelets møter ledes av KSF eller den KSF-bemyndiger.

2.2.2. Rådgivningspanelets oppgaver

Rådgivningspanelet skal gi råd til KSF om akkreditering av programmer. Akkreditering av programmer skal være en kvalitetssikringsprosess. Dette innebærer at akkreditering vurderes ut fra de kriterier som til enhver tid gjelder; en på forhånd fastlagt kvalitetsstandard. Akkrediteringsprosessen kan også innebære at panelet kommer med innspill til utvikling av allerede eksisterende programmer som kan akkrediteres på sikt.

- Panelet skal kvalitetssikre programmer, herunder tilstrekkelig dokumentasjon som gjør evaluering mulig.
- Panelet skal revidere kriteriene med jevne mellomrom slik at disse til enhver tid har støtte i internasjonal forskning.
- Panelet skal ta stilling til om kriteriene for akkreditering er fullstendig oppfylt, delvis oppfylt eller ikke oppfylt.
- Panelet skal konkludere med en anbefaling til KSF om et program skal akkrediteres, foreløpig akkrediteres eller ikke akkrediteres.
- På lik linje med ovenstående kan panelet gi en forhåndsvurdering av programmer som foreslås innført i kriminalomsorgen.
- Akkrediteringen avgrenses til programmer som gjennomføres av kriminalomsorgens tilsatte, eller i samarbeid med andre etater der en tilsatt fra kriminalomsorgen deltar.

2.3. Sekretariatet for rådgivningspanelet

KSF har besluttet at det i forbindelse med etableringen av et rådgivningspanel skal opprettes et sekretariat.

2.3.1. Sekretariatets sammensetning

Sekretariatet skal bestå av fem medlemmer og skal ledes fra Kriminalomsorgens utdanningscenter, KRUS, v/to representanter (sekretærfunksjon og leder av sekretariatet), to representanter fra regionene og en representant fra enhetene.

2.3.2. Sekretariatets oppgaver

Sekretariatet har som hovedoppgave å forberede og tilrettelegge saker for panelet.

- Sekretariatet skal utarbeide forslag til endring av kriterier for akkreditering av programmer.
- Sekretariatet kan foreslå at KSF anmoder om søknad om akkreditering av bestemte programmer.
- Sekretariatet har ansvar for utvikling og gjennomføring av egnede søknadsprosedyrer.
- Sekretariatet skal utforme en kommunikasjonsstrategi for panelets virksomhet.
- Sekretariatet skal utarbeide en framdriftsplan og prioriteringsplan for hvilke programmer som skal vurderes for akkreditering.
- Sekretariatet skal gi en forhåndsvurdering til søker (region/enhet) om akkrediteringssøknaden oppfyller de grunnleggende forutsetninger for å bli fremmet for panelet.
- Hvis forutsetninger og kriterier ikke er oppfylt, skal forbedringspunkter beskrives.
- Sekretariatet skal gi KSF anbefaling om hvilke behov det er for programmer i kriminalomsorgen.

2.4. Prosedyrer

2.4.1. Arbeidsgruppe

Det anbefales at det opprettes en arbeidsgruppe rundt søknaden om akkreditering. Det å skrive en søknad for akkreditering av et program kan bli et ressurskrevende arbeid. Dersom det er behov for økonomisk bistand i forbindelse med denne prosessen kan det sendes en begrunnet søknad direkte til KSF.

2.4.2. Fremming og behandling av søknader

Sekretariatsledelsen foreslår for KSF hvilke programmer som skal anmodes om å søke akkreditering. KSF ved ekspedisjonssjefen i Kriminalomsorgsavdelingen ber programansvarlig om å fremme en søknad for akkreditering. Initiativet til forslag kan tas av programansvarlig eller av sekretariatet.

Søknad om akkreditering sendes tjenestevei til:

Kriminalomsorgens utdanningscenter, KRUS
v/ Sekretariatet for rådgivningspanelet for programvirksomhet
Postboks 6138 Etterstad
0602 Oslo.

Når søknaden er sendt sekretariatet, foretar det en forhåndsvurdering av om søknaden oppfyller de grunnleggende forutsetninger for å bli fremmet for panelet, blant annet om programmet i tilstrekkelig grad blir beskrevet i henhold til alle kriteriene.

Hvis dette er tilfelle, blir søknaden fremmet på rådgivningspanelets første møte for vurdering. Hvis dette ikke er tilfelle, skal sekretariatet beskrive forbedringspunktene og gi tilbakemelding til søkeren. Panelet blir i så fall skriftlig informert med en kopi av søknaden, samt tilbakemeldingen. Søkeren får mulighet til å gjøre nødvendige endringer og fremme programmet på nytt. Prosedyren starter om igjen.

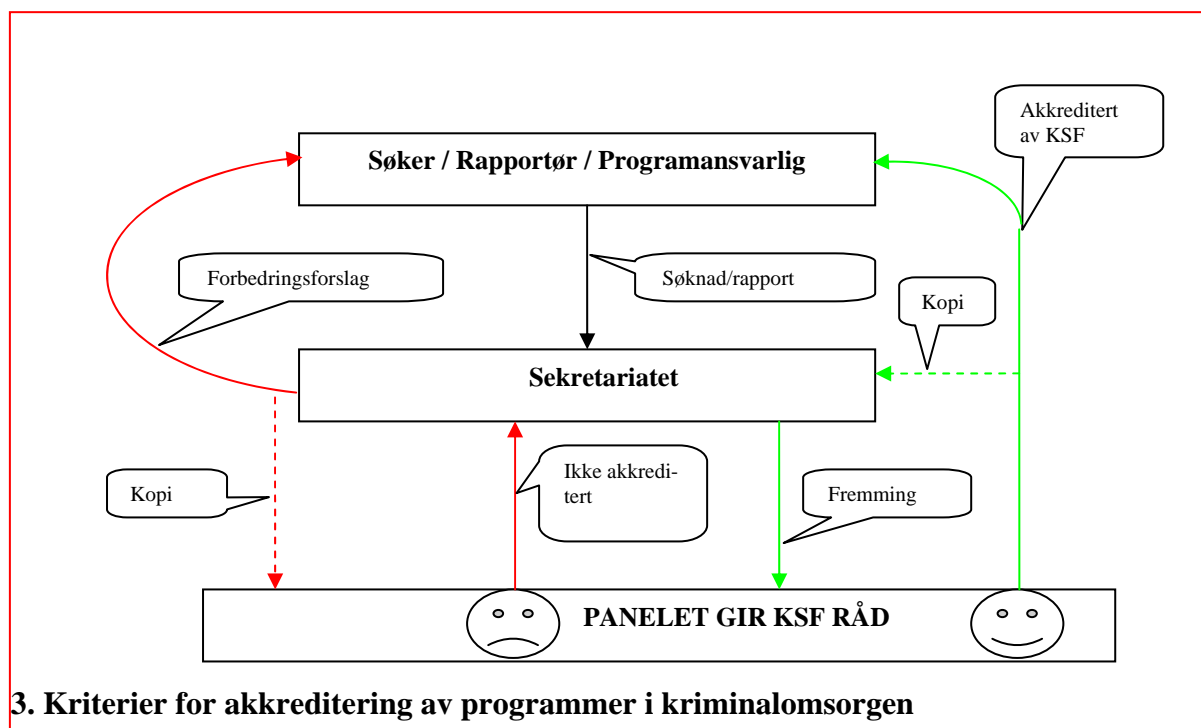
2.4.3. Rapportering

Eksisterende, akkrediterte programmer er under stadig utvikling. Det er viktig at programmet blir oppdatert når det kommer nye forskningsresultater eller det oppstår endringer i teori og/eller metodikk. Akkrediterte programmer skal også vedlikeholdes når det gjelder kvalitetsnivå og programintegritet.

Det er derfor et krav etter akkreditering at det hvert år sendes en rapport om gjennomførte programmer og eventuelle endringer til sekretariatet. Sekretariatet tar en forhåndsvurdering av denne rapporten og sender den videre til panelet.

Dersom rapporten viser at programmet ikke lenger oppfyller kravene, eller viktige endringer er foretatt, gir sekretariatet tilbakemelding til rapportøren og sender en skriftlig kopi av denne meldingen til panelmedlemmene og til KSF. Rapportøren har mulighet til å rette opp eller redegjøre for endringene innen to måneder. Rapporten blir diskutert på panelets førstkommende møte uansett om en justering eller redegjørelse er blitt foretatt.

Dersom panelets tilråding er at programmet ikke skal akkrediteres eller at akkrediteringen ikke forlenges, gir det beskjed med begrunnelse og eventuelle anbefalinger til sekretariatet, som informerer søkeren hhv rapportøren og KSF. KSF beslutter deretter om panelets tilråding skal følges opp. Etter fem år skal hele programmet akkrediteres på ny. Dette krever en fullstendig søknad der alle kriteriene som på det tidspunkt gjelder skal drøftes. Prosedyren er den samme. Se nedenfor for en skjematisk oversikt over prosedyrene.

3.1. Innledning

Avgjørelsen om akkreditering blir tatt av KSF. Panelet vurderer i hvilken grad et program som er blitt foreslått gjennom en akkrediteringssøknad fyller de vilkårene som her følger (se 3.3.1. til 3.3.8).

Søknaden skal inneholde en presentasjon av programmet som fokuserer på alle åtte kriterier. Kriteriene er rettet mot programmets teoretiske bakgrunn, innhold og oppbygging. Utenom programmets spesifikke innhold skal søknaden også skaffe opplysninger om hvilke rammebetingelser som gjelder for en forsvarlig gjennomføring av programmet. Disse blir her kalt "forutsetninger".

Panelet har som oppgave å gi råd om akkreditering av programmer. Forutsetningene for programdrift blir derfor ikke inkludert i panelets vurderinger, men må være på plass før programmet overhodet kan gjennomføres. Det er den relevante enheten som skal sørge for at forutsetningene er oppfylt før gjennomføring av et program kan begynne. Regionene har det endelige ansvaret og må kontrollere gjennom for eksempel (tema-) inspeksjoner. Forutsetningene ligger i stor grad i KSF-rundskriv 2002/3

”Retningslinjer for programvirksomheten i kriminalomsorgen”, men kan variere per program. Nedenfor blir dette presentert i et skjema.

	Innhold og oppbygging av programmet	Forutsetninger for programdrift
Tema	Kriteriene	Rammebetingelser
Behandling	Panelet	Enhetene - Regionene
Metode	Akkreditering	Inspeksjon
Tidspunkt	Årlig rapportering Ny vurdering etter 5 år	Fortløpende, på aktuelle tidspunkter
Krav	Kriteriedokumentet	Programrundskriv
Beskrivelse	Søknad	Søknad

3.2. Forutsetninger for programdrift

En beskrivelse av rammebetingelsene for et bestemt program må være del av søknaden, og den skal vanligvis ligge under kriteriet ”Programintegritet og kvalitetssikring”(jf. 3.3.7). Det henvises til ovennevnte rundskriv under punkt 6., spesielt avsnittene om ”Omfang og ressursbruk”, ”Kompetansekrav” og ”Veiledning”. Dessuten vises til Kapittel 5 i dette notatet, spesielt avsnittet om Opplæringsmanualer.

Når det gjelder forutsetningene, skal det i søknaden tas hensyn til følgende aspekter:

- Instruktorerne skal være godt trente, kompetente, motiverte, engasjerte og være modell for holdninger og oppførsel som lovbrøtere bør strekke seg etter/måle seg med. Det skal sikres vedlikehold av instruktørens motivasjon.
- Organisatorisk tilrettelegging må sikre programintegriteten. Det henvises til drøfting av det relevante kriteriet nedenfor.
- Forberedelser før programstart skal være spesifisert.
- Det skal sikres støtte fra ledelsen på ulike nivåer. Ledelsen skal ta ansvar for en forsvarlig gjennomføring av programmet og tilrettelegge for veiledning av instruktører og organisering av erfaringssamlinger og andre former for faglig vedlikehold og utvikling.
- Et støttende faglig miljø skal være tilrettelagt, det vil si at det kreves positive holdninger overfor programvirksomheten fra ledere og andre tilsatte, fra samarbeidspartnere og fra andre som etaten bringer programdeltakerne i kontakt med.
- Et støttende personlig miljø må utvikles. Der det er passende eller hensiktsmessig kreves det at det arbeides med familie, venner og hjemmemiljøet for å skape positive holdninger, støtte og involvering.
- Materialet som brukes skal være tilpasset deltakernes alder, kjønn og kultur. Retningslinjer for hva som er spesielt hensiktsmessig kan utarbeides på bakgrunn av forskning om responsivitet for ulike grupper.
- Regler for taushetsplikt skal avklares.
- Muligheter for å forsterke læringen må skapes også utenom programtid.

Søknaden skal inneholde et historisk riss av det programmet som søkes akkreditert. Herunder skal det redegjøre for når og hvor programmet er utviklet, hvem målgruppen opprinnelig var etc.

Det skal beskrives i søknaden hvordan programmet henger sammen med eventuelle andre programmer og tiltak, og hvordan programmet forholder seg til en eventuell fremtidsplan. Det skal beskrives om programmet innebærer en viss form for forvaltningssamarbeid og, hvis dette er tilfelle, hvordan dette skal organiseres.

Søknaden skal også inneholde en redegjørelse for de problematiske sidene som programmet måtte ha. Dette gjelder å ha et kritisk blikk på både selve programmet man søker akkreditering for, men også på den dokumentasjon som søknaden bygger på.

Dokumentasjon og registrering er viktige forutsetninger for at evaluering av et program kan finne sted, og danner grunnlaget for årlig rapportering til panelet i de første fem årene. Det er viktig for å opprettholde programintegriteten at gjennomføringsprosessen kan kontrolleres. Dette innebærer at avgjørelser som er blitt tatt i løpet av hele gjennomføringsprosessen, fra forberedelsesfasen til og med oppfølgingsfasen, blir registrert og dokumentert på en uniform måte. Eksempler er: hvordan deltakerne er blitt utvalgt, hvordan programmet ble inndelt både tidsmessig og innholdsmessig, hvilke aktiviteter som ble gjennomført, hvilke metoder som ble brukt i ulike sammenhenger og på ulike tidspunkter, om deltakere droppet ut og hvorfor, osv. For hvert enkelt program kan det være forskjellige punkter som krever eller er egnet for registrering. Registrering og dokumentering skal ikke bare ivareta mulighetene til å kontrollere programintegriteten, men skal også kunne åpne for evaluering av programmet.

3.3. Kriterier

Kriteriene nedenfor skal benyttes som grunnlag for akkreditering av programmer i kriminalomsorgen og som veiledning i kvalitetsutvikling av programmer.

Ved utarbeidelse av kriteriene har det vært naturlig å se på hvilke modeller som er valgt i Sverige, Danmark, Finland og Nederland, som alle bygger på den engelske modellen.

Panelet skal vurdere kriteriene jevnlig og gi anbefaling om nødvendige endringer.

Søknad om akkreditering skal innledes med en generell beskrivelse av programmet og må inneholde beskrivelse av punktene 3.3.1-3.3.8.

3.3.1. En tydelig endringsmodell

Det må foreligge en eksplisitt modell for endring og hvordan programmet er ment å virke.

Søknaden må inkludere et kort sammendrag av endringsmodellens sentrale konsept.

"Tiltakene og metodikken skal tilpasses norske forhold, tradisjoner og kultur" (STRATEGI FOR FAGLIG VIRKSOMHET I KRIMINALOMSORGEN 2004-2007:9).

Søknaden må inneholde opplysninger om følgende:

- Hva er programmets målsetting?
- Hvem er programmet ment for?
- Hvilken endringsmodell ligger til grunn?
- Hvilke dynamiske faktorer søkes endret?
- Hvilke sentrale metoder brukes for å gjøre dette og hvilke menneskelige endringsprosesser bygger dette på?
- Finnes det støtte for modellen, samt metoder og teknikker, i forskning som anses som relevant for den norske kriminalomsorgen?

3.3.2. Begrunnet deltagerutvalg

Det må spesifiseres hvem programmet er ment for og hvilke metoder som brukes for utvelgelse av deltakere.

Søknaden må inneholde opplysninger om følgende:

- Hvilke dynamiske risikofaktorer programmet er rettet mot.

- Det må være samsvar mellom den problematikken deltagerne har og de risikofaktorer programmet retter seg mot.
- Hvilke utvelgesinstrumenter som brukes (for eksempel tester, intervjuguider).
- Hvilke utvelgesmetoder som brukes for å finne hvilke domfelte/innsatte som er egnet for programmet.
- Hvilke inklusjons- og eksklusjonskriterier som legges til grunn (kriterier for utvelgelse, eventuelt utelukkelse).
- Type eller typer av kriminalitet programmet forsøker å forebygge.
- Om deltakerne må ha erkjent lovbruddene.
- Om dommens lengde har betydning for deltakelse/utelukkelse.
- Hva som kreves av motivasjon og mottakelighet for å kunne respondere på de pedagogiske virkemidlene.
- Kriterier og prosedyrer for utelukkelse etter at programmet har begynt.

3.3.3. Sikte mot et flertall av dynamiske risikofaktorer

Programmet skal påvirke faktorer som ifølge forskning har en viss sannsynlighet for å forårsake tilbakefall. Noen av disse er statiske, som for eksempel tidligere kriminalitet, andre har endringspotensiale. I forskningslitteraturen refereres disse ofte til som dynamiske risikofaktorer. Programmet skal være rettet mot et flertall av de dynamiske risikofaktorene.

Det finnes en stor mengde forskning som er rettet mot å identifisere dynamiske risikofaktorer. I Norge skal det i løpet av de neste årene innføres et kartleggingsverktøy for domfelte som fokuserer på slike faktorer og som i stor grad er basert på dette forskningsarbeidet. Grunnlaget for dette verktøyet er OASys (Offender Assessment System), som benyttes av den engelske kriminalomsorgen. I manualen til verktøyet beskrives flere forskningsresultater som viser til faktorer som henger sammen med risiko for tilbakefall til ny kriminalitet. Problemer på de følgende tolv områdene viser seg å innebære høy risiko for tilbakefall:

1. Tidligere kriminell aktivitet.
2. Faktorer rundt det aktuelle lovbruddet.
3. Bosituasjon.
4. Utdannelse, praksis og jobbmulighet.
5. Økonomistyring og inntekt.
6. Relasjoner.
7. Livsstil og omgangskrets.
8. Narkotikamisbruk.
9. Alkoholmisbruk.
10. Følelsesmessig tilstand.
11. Tenkning og atferd.
12. Holdninger.

Av disse faktorene er de to første statiske, mens de andre har endringspotensiale og er aktuelle for programvirksomheten. Disse dynamiske risikofaktorer kalles også kriminogene behov. Dersom programmet retter seg mot flere av disse faktorene, er det i akkrediteringssammenheng ikke nødvendig å redegjøre for støtte i evidensbasert forskning siden det allerede finnes en stor mengde med litteratur på dette området. Dersom programmet retter seg mot andre faktorer skal det redegjøres for

enten

- hvordan denne faktoren eller disse faktorene øker risikoen for tilbakefall, samt evidensmateriale som beskriver i hvilken grad faktoren skal være tilstede for å kunne predikere tilbakefall;

eller

- evidens for en klar sammenheng mellom faktoren og tidligere kriminell atferd.

Dessuten vil følgende elementer bli vurdert:

- beskriver programmet det utvalget av dynamiske risikofaktorer det retter seg mot og hvordan de henger sammen med hverandre?
- i tilfelle programmet retter seg mot færre enn fire risikofaktorer, blir det dokumentert at disse er svært viktige faktorer for den målgruppen programmet sikter til, blir det begrunnet hvorfor disse byr på tilstrekkelige muligheter for å redusere tilbakefall og blir det forklart hvorfor deltakernes atferd i forhold til kriminalitet ikke blir i betydelig grad påvirket av andre dynamiske risikofaktorer?
- blir det beskrevet hvordan programmet er integrert med andre program eller tiltak slik at (andre) betydelige risikofaktorer også får oppmerksomhet?

3.3.4. Effektive metoder

Den metoden programmet benytter skal ta utgangspunkt i den valgte endringsmodellen, jf. punkt 1. Det skal sannsynliggjøres at de metodene som brukes i programmet har en effekt på de dynamiske risikofaktorene programmet retter seg mot og at metoden egner seg for de deltakerne som er tatt ut. Det er vesentlig for programmets effektivitet at klientene deltar aktivt og er motiverte under hele programgjennomføringen. I hvilket omfang denne motivasjonen er til stede er blant annet avhengig av hvordan programmet gjennomføres, hvilket engasjement personalet legger for dagen og i hvilken utstrekning metoden og innholdet i programmet passer til deltakernes forventninger, kompetanse og interesser. En hyppig anvendt indikator er deltageres aktive fremfor passive deltakelse i programaktiviteter. Det bør derfor beskrives hva som gjøres for å aktivt trekke deltakerne, deres erfaringer og ressurser inn i programaktivitetene.

For å bli akkreditert, må en overveiende del av metodene for å endre atferd være basert på påvirkning av kognitive prosesser. Hvis det brukes andre metoder, må det legges fram en plausibel kombinasjon av teoretiske argumenter og forskningsanalyser for å begrunne bruken av metodene overfor denne typen lovbrøttere for å redusere kriminell atferd.

Søknaden må gi en

- beskrivelse av hvilke metoder som brukes (for eksempel sosial ferdighetstrening)
- begrunnelse for valg av metode som viser:
 - ✓ hvordan de ulike komponentene eller metodene er integrert
 - ✓ hvordan metoden vil endre tankeprosessen og lede lovbrøttere til å praktisere den atferden som kommer til uttrykk etter den nye måten å tenke på
 - ✓ hvordan ulike teknikker samsvarer med bestemte mål
 - ✓ hvilke instrumenter som brukes for å måle/kontrollere teknikkenes effektivitet og hvordan dette dokumenteres
- forklaring av metodens sammenheng med endringsmodellen og de dynamiske risikofaktorene
- beskrivelse i hvilket omfang metoden er knyttet til manualer med klare strukturer og handlingsanvisninger for programmet.
- beskrivelse av hvordan domfeltes/innsattes motivasjon før programmet skal bedømmes
- beskrivelse av hvordan motivasjonen opprettholdes underveis i programmet
- beskrivelse av hvordan motivasjonen kan opprettholdes etter at programmet er avsluttet
- beskrivelse av hvilke forutsetninger den enkelte deltager i programmet må ha for å kunne nyttiggjøre seg programmets ulike komponenter (responsivitetsfaktorer)

Se vedlegg 2 for spesifikke krav til kognitiv atferdsorienterte programmer.

3.3.5. Ferdighetsorientert

Programmet skal fremme læring av ferdigheter som vil gjøre det lettere for deltakerne å unngå kriminelle aktiviteter og å lykkes med å involvere seg i legale aktiviteter.

Læring av nye ferdigheter omfatter ikke bare formidling av ny informasjon. Det innebærer ferdigheter i selvkontroll, mellommenneskelig kontakt, problemløsning og andre kognitive ferdigheter. Målet er å etablere nye tankemønstre og væremåter, trent inn ved adekvate øvelser og tilbakemeldinger som skal lede til og øke mestringsevne i relevante situasjoner.

En søknad om akkreditering skal:

- beskrive hvilke ferdigheter det fokuseres på
- vise til forskning eller gi en plausibel forklaring på hvorfor disse ferdighetene vil gjøre det lettere å unngå kriminelle aktiviteter
- dokumentere at ferdighetene er relevante for deltakerne
- definere hvilket nivå det er ønskelig å oppnå gjennom treningen og hvordan det vil bli målt.

3.3.6. *Pedagogiske aspekter*

Det skal gjøres rede for de pedagogiske prinsippene som ligger til grunn for programmet. Dette innebærer bl.a. en redegjørelse for forholdet mellom mengde, intensitet, rekkefølge og tidsrom for intervensjon og kriminalitetens art og alvorlighetsgrad. Det samme gjelder for de dynamiske risikofaktorene som er typiske for deltakerne.

Søknaden skal forklare hvorfor mengden intervensjon anbefalt i programmet skal produsere støttende effekter hos målgruppen, som definert i kriterium nr. 2 "*Utvalg av deltakere*". Intervensjonsnivåene skal ta hensyn til risikofaktorer, slik som alvorlighetsgrad, grad av etablert mønster og i hvilken kontekst lovbrudd ble begått.

Relevante vurderinger vil rette seg mot den tidsmengden som er avsatt til hver programdel, hvorvidt andre program av tilsvarende lengde og type har vært effektive når det gjelder å redusere tilbakefall ved denne typen lovbrudd, og om oppfølgingsdata viser varige endringer av de risikofaktorer programmet retter seg mot.

Søknaden skal inneholde opplysninger om:

- programtemaenes rekkefølge, intensitet og varighet
- programmets varighet i forhold til de oppsatte program mål
- hvordan arbeidet er oppdelt både tidsmessig og innholdsmessig. Rekkefølgen må være angitt og begrunnet.
- nivå av repetisjon og øvelse for å forsterke læring mellom samlingene
- hvor mye hjemmearbeid det kreves at deltakerne skal gjøre
- hvilke forberedelser som må foretas før programmets oppstart
- hvordan deltakerne skal følges opp etter gjennomføringen.

3.3.7. *Programintegritet og kvalitetssikring*

Programbeskrivelsen må inneholde opplysninger om hvilket materiale som er nødvendig, samt hvilke forutsetninger og rammebetingelser som må være tilstede for å kunne gjennomføre programmet.

Søknaden må inneholde opplysninger om støttende programmiljø og programintegritet.

Støttende programmiljø omfatter:

- prosedyrer for valg av instruktører
- instruktørutdanning
- støtte og veiledning for instruktører
- fortløpende trening/kurs for erfarne instruktører
- tydelig definerte krav til kompetanse
- lokaler, utstyr og annen praktisk tilrettelegging
- tilgjengelighet av instruktører og deltakere
- hvilke hensyn og hvilken involvering fra ledelsen som er nødvendig for å sikre korrekt drift av programmet

- tilstrekkelige ressurser.

Forutsetninger for programintegritet er:

- kontinuitet i personalgruppen
- gjennomføring i samsvar med programmanual
- gjennomføring av samlinger som planlagt, av et riktig antall utdannede instruktører
- deltakernes tilstedeværelse på samlinger

Det skal beskrives hvordan kontrollen av ovennevnte faktorer blir dokumentert, hvor ofte, og av hvem.

3.3.8. Regelmessig evaluering

Et program som først er akkreditert skal evalueres for å kunne forbli akkreditert. Evaluering kan skje på ulike måter og på ulike nivåer. Dokumentasjon og registrering av programaktiviteter er viktige instrumenter for å kunne evaluere både prosessen og effekten av programmene, og ligger derfor under forutsetningene som ble beskrevet ovenfor. Evaluering av programvirksomheten kan innebære ulike former for forskning. Som eksempler nevnes det her prosessevaluering med hensyn til implementeringsprosessen, deskriptive studier med hensyn til deltakergruppene, analytiske problemstillinger rundt programmets innhold og metode, effektevaluering på ulike nivåer og brukertilfredshetsundersøkelser.

Det skiller her mellom to nivåer innenfor evalueringen: det lokale nivå og det sentrale nivå.

Selve evalueringsprosessen bør foregå på sentralt nivå, mens datainnsamling og –registrering er en sak for det lokale nivået. Evaluering av programgjennomføringer på lokalt nivå innebærer at enkelte gjennomføringer av hele eller deler av programmet blir evaluert. Resultatet kan være at programforutsetningene, programinnholdet eller programoppbygging justeres på grunn av konkrete erfaringer under gjennomføringen. Denne typen evaluering er som regel basert på tilbakemeldinger fra deltakere, instruktører, ledelsen eller andre involverte. Eventuelle endringer i deltakernes holdning, informasjons-, ferdighets- eller kunnskapsnivå skal måles ved hjelp av aksepterte instrumenter som for eksempel før- og ettertester. Dessuten skal det registreres hvor stor frafallsandelen er og hva som er begrunnelsene for dette. Det skal beskrives i søknaden på hvilken måte slike opplysninger blir samlet inn og bearbejdet, det skal angis hvorfor og når dette skjer og hvordan opplysningene blir tilrettelagte for evaluering på sentralt nivå. Eventuelle konklusjoner og resulterende endringsforslag skal legges inn i den årlige rapportering til rådgivningspanelet for godkjenning.

Dokumentasjon og registrering skal skje på en strukturert måte, slik at det er mulig å gjøre en ekstern, vitenskapelig evaluering av gjennomføringsprosessen eller programmets effekter på ulike steder i landet på sentralt nivå. Dette innebærer altså en evaluering av flere gjennomføringer samtidig. Materialet må derfor være tilgjengelig for forskning, slik at denne kan bidra til ønskelige og forsvarlige endringer i programmets innhold eller struktur. Effektevaluering på sentralt nivå kan medføre at et program skal endres, videreutvikles eller avsluttes.

Dokumentasjon og registrering skal foregå på en slik måte at informasjon om individer ikke er gjenkjennbart. Søknaden må vise hvordan dette er planlagt og det skal dessuten angis hvor lenge informasjon vil bli oppbevart. Registrering og oppbevaring av og forskning på data fra programgjennomføringer er underlagt personopplysningslovgivningen.

Erfaringen hittil viser at mye informasjon om programgjennomføringer blir registrert, men lite blir brukt til evalueringsformål. Det understrekes at panelet skal ta dette med i betraktning, blant annet av etiske hensyn, og at det skal legges vekt på å skape muligheter for faktisk bruk av slik dokumentasjon i evaluering. Panelets tyngde forventes å være en betydelig faktor i å frigjøre ressurser for å utføre ulike former for evaluering av programvirksomhet, slik at verdifulle opplysninger skal bli brukt til å forbedre kvaliteten og effektiviteten av ulike programmer. En slik anbefaling skal i stor grad være avhengig av hvordan dokumentasjons- og registreringsprosesser blir beskrevet i søknaden.

4. Vurdering av kriteriene

4.1. Vurdering

Panelet utarbeider prosedyrer for hvordan de enkelte kriteriene skal vurderes og hvordan man skal komme til enighet. En beskrivelse av disse prosedyrene følger med når panelet gir KSF råd om akkreditering av et bestemt program.

En søknad om akkreditering skal vise hvordan og hvorvidt alle de fastlagte kriteriene er oppfylt. Panelet skal for hvert kriterium bedømme om kriteriet er fullstendig oppfylt, delvis oppfylt eller ikke oppfylt. Begrepene defineres slik:

Fullstendig oppfylt:

Programmet er generelt sett i overensstemmelse med innholdet i og formålet med kriteriet. Programmet trenger ikke å oppnå total overensstemmelse i et hvert henseende for å oppnå bedømmelsen "*fullstendig oppfylt*", men de vesentligste elementene i kriteriet skal være oppfylt.

Delvis oppfylt :

Kriteriet er oppfylt på visse områder, men noen viktige aspekter er mangelfulle. Alternativt kan de fleste kravene være delvis men ikke tilstrekkelig oppfylt. Bedømmelsen "*delvis oppfylt*" kan også bli gitt hvis programmet eller tilpasningen av programmet ikke er i overensstemmelse med kriteriets formål.

Ikke oppfylt :

Programmet oppfyller ikke hoveddelen av kravene i kriteriet, for eksempel hvis det er alvorlige mangler, eller det inneholder elementer som motvirker formålet med kriteriet.

Panelet vil gi en vurdering av hvert enkelt kriterium og anbefale forbedringer innenfor de områder som ikke anses fullstendig oppfylt, med mindre panelet gir råd om å ikke akkreditere programmet i det hele tatt.

4.2. Poengtildeling

Rådgivningspaneler i andre land baserer sine avgjørelser på et system der de vurderer et program på grunnlag av et bestemt antall kriterier og gir programmet poeng for hvert oppfylt kriterium. Den totale poengsummen avgjør om et program blir akkreditert fullstendig, delvis, eller at det ikke blir akkreditert. Dessuten er det ofte et krav at programmet skal ha oppnådd den maksimale poengsummen på bestemte kriterier. Et poengsystemet kan benyttes som et verktøy for panelet i deres arbeid, men er ikke en del av den endelige vurderingen. Det innebærer at panelet redegjør for sine konklusjoner uten at en poengsum framgår.

4.2.1. Bakgrunn

Bakgrunnen for dette valget er at det bør være mulig for panelet å uttale seg på en nyansert måte, uten å være tvunget til å kvantifisere sine ekspertvurderinger innen en ramme som kun tillater tre skåringsmuligheter. Tildeling av en skåre medfører en viss form for tallmagi med implikasjoner som ikke har noen grunn i virkeligheten. Et program med 16 poeng er ikke nødvendigvis "bedre" enn et program med 14 poeng, og kvalitetsforskjeller innenfor et bestemt kriterium kan være større enn det som kan uttrykkes med avstanden mellom 0 og 2. For totalsummen betyr det en opptelling av åtte tvungne bedømminger, noe som kan føre til en forholdsvis stor feilmargin i forhold til en helhetlig vurdering.

Panelets medlemmer er blitt valgt på grunn av relevant kunnskap, kompetanse, erfaring og andre evner som skal til for å bedømme om et program oppfyller kravene som blir stilt i kriteriene. Det kan påstås at dets samlede ekspertise er nok til å komme til en avgjørelse etter å ha diskutert søknadens innhold inngående.

Det understrekes imidlertid at panelet skal legge stor vekt på kriteriene angående en tydelig endringsmodell, sikte mot et flertall av risikofaktorer og effektive metoder (hhv. 3.3.1., 3.3.3. og 3.3.4.)

5. Dokumenter som kreves for akkreditering

Mange av programmene som gjennomføres i norsk kriminalomsorg har sin opprinnelse i andre land. Kvalitetssikringen av programmene må også omfatte det materialet programinstruktørene og deltakerne skal bruke. Dette innebærer i denne sammenhengen blant annet at manualer og annet materiale er korrekt oversatt og at arbeidsoppgaver, øvelser og eksempler er tilpasset norske forhold.

En søknad om akkreditering skal i tillegg til overnevnte kriterier innholde følgende manualer som tillegg til søknaden:

5.1. Teorimanual

I teorimanualen beskrives det teoretiske fundamentet for programmet som gir støtte til den endringsprosess som programmet er ment å fremme. Teorimanualen skal dessuten inneholde en oversikt over relevant forskning.

I manualen beskrives:

- hvem programmet henvender seg til
- hva som skal oppnås i hver fase av programmet
- hvorfor kombinasjonen av mål og metoder er egnet for den gruppen programmet retter seg mot
- hvordan ulike risikofaktorer behandles i en bestemt rekkefølge gjennom programmet
- hvordan hvilke(n) metode(r) kan forventes å føre til konkrete endringer hos deltakerne i løpet av programmet, det være seg kognitive endringer, holdninger, ferdigheter eller atferd

5.2. Programmanual

Manualen skal beskrive programmet i sin helhet og inneholde en tilstrekkelig detaljert beskrivelse av alle samlinger og leksjoner slik at det er mulig for en utdannet programinstruktør å gjennomføre programmet slik det er ment.

Manualen skal inneholde:

- hensikt og målsetting med hver programdel og hver programsamling
- tydelige koblinger mellom hver samling, endringsmodellen og den forskning programmet bygger på
- henvisninger til relevante deler i teorimanualen og/eller annen relevant teori.

Det bør også framgå av programmanualen hvordan programmet skal gå inn i det øvrige arbeidet som gjøres på avdeling (som miljøarbeid, kontaktbetjentarbeid, framtidsplanlegging).

Dersom det ikke finnes en egen kartleggings- og evalueringsmanual, skal programmanualen også inneholde en oversikt over hvilke utvalgs-, vurderings- og evalueringsinstrumenter som skal anvendes, samt beskrivelse av hvorfor, når og hvordan de skal anvendes.

Manualen skal i tillegg inneholde en redegjørelse for programinstruktørens rolle og ansvar, samt hvilke forutsetninger som må være til stede for å kunne gjennomføre programmet slik det er ment.

5.3. Programopplæringsmanual

Programopplæringsmanualen må inneholde en beskrivelse av følgende punkter:

- hvordan programinstruktører velges ut og på hvilket grunnlag
- hvilken kompetanse og forhåndskunnskaper som kreves av instruktørene
- en detaljert beskrivelse av programinstruktørutdanningen, inklusive kursplan og det materialet instruktørene vil ha behov for
- hvordan man sikrer kvaliteten på instruktørene underveis gjennom veiledning og annen tilbakemelding (skriftlig/muntlig, formativ vurdering)
- hvordan man sikrer kvaliteten på instruktørene ved gjennomgått programinstruktørutdanning (for eksempel godkjent/ikke godkjent som programinstruktør for X-program, summativ vurdering)

- hvordan man sikrer at instruktørene opprettholder sin kompetanse, rutiner for oppgradering/vedlikehold av kompetansen, veiledning m.m.
- Redegjørelse for hvordan instruktører som ikke har vært aktive over en viss periode skal kunne gjenoppta arbeidet (rutiner for oppfriskningskurs eller lignende)

Vedlegg 1: Risikofaktorer

Dynamiske faktorer, generell kriminalitet:

- svak kognitiv fungering
- antisosiale holdninger og følelser
- sterke bånd til og identifisering med antisosiale/kriminelle forbilder
- svake sosiale bånd og svak identifikasjon med prososiale/ikke-kriminelle forbilder
- tankemønster som forsvarer eller rettferdiggjør kriminelle handlinger
- vanskeligheter med selvstyring, med å ta beslutninger og med prososiale mellommenneskelige ferdigheter
- rusmiddelavhengighet
- betinget favorisering av kriminell framfor prososial atferd
- uhensiktsmessige sosiale forhold eller familieomstendigheter

Home Office, 1999-2000.

Dynamiske risikofaktorer hos seksuallovbrytere:

- Avvikende seksuell interesse, lovbruddsrelaterte interesser, særskilte seksuelle stimulisignaler og overdreven seksuell interesse.
- Svak eller skjør binding til å unngå nye lovbrudd.
- Kognitiv støtte for kriminalitet, forvrengte tanker for å rettferdiggjøre lovbrudd
- Manglende empati, begrenset forståelse for offeret, eller en upassende reaksjon på offerets smerte.
- Impulsiv antisosial livsstil
- Vanskelig for å gjenkjenne personlige (egne) relevante risikofaktorer
- Vanskelig for å generere eller ta i bruk passende mestringsstrategier for egne relevante risikofaktorer
- Manglende mellommenneskelig, selvstyring eller problemløsningsevne forbundet med mestring av egne relevante risikofaktorer
- Sosial støtte for seksuelle lovbrudd. Dette inkluderer sosial støtte for seksuell kriminalitet slik som i et nettverk, sosial støtte for lovbruddsrelaterte ideer, sosiale signaler som støtter kognitive forvrengninger, eller familiehemmeligheter som kan være en konsekvens av lovbrysterens manipulering av familiemedlemmer, og fravær av sosial støtte for tilbakefallsprevensjonsstrategier.

Vedlegg 2: Krav til kognitiv atferdsorienterte programmer

For å bli akseptert som et **kognitivt atferdsorientert program**, bør programmet ha ulike kombinasjoner av teknikker som:

- kognitiv restrukturering
- trening i selvkontroll
- trening i selvinstruksjon
- trening i problemløsningsteknikker
- rolleveksling og rollerotasjon
- modellering
- rollespill
- utviklingsøvelser med tilbakemelding
- håndtering av uforutsette hendelser
- atferdsterapi og atferdsendring.

Ved bruk av sosial læringsteori, må endringsmodellen begrunne bruken av disse teknikkene. Måten disse er anvendt på for å endre dynamiske risikofaktorer, må samsvare med teorien.